

Sú to predsa ruské rakety, ktoré vynášajú americké satelity.

Ruské, ale vyrábané v spolupráci s Ukrajincami.

Čiže ak tomu dobre rozumiem, systém ničí individuálnu snahu.

Ničí snahu, núti k autocenzúre, ale už sa to berie ako normálne. Hovorí sa, že z Ruska v bežnom roku odíde 50 až 60 miliárd dolárov, čo sú väčšinou peniaze z úplatkov, ktoré si úradníci uložia vonku, pretože vedia, že doma ich o ne môžu pripraviť iní úradníci.

Dá sa povedať, že kým na Sicílii mafia nahrádzala nefungujúci štát, v Rusku sa štát stal mafiou?

Tak to vyzerá. Hrozné je, že to Putina posilňuje. V každom prípade je z pohľadu bežného občana dostať sa do systému štátnej byrokracie lepšia kariéra, ako keď si deriete ruky a hlavu a niečo tvoríte alebo podnikáte.

Ale to je sebevražedné.

Nemá to žiadne pozitívne vyústenie a v lepšom prípade Rusko skončí ako Sovietsky zväz.

Čo stráca Rusko

Z Ruska neunikajú len peniaze. Bohatí a vysokopostavení ľudia posielajú svoje deti študovať na Západ.

Bohatí Rusi, ktorí stoja na vrchole spoločenského režimu, hovoria o sebe v súlade so štátnou propagandou, že majú neeurópske hodnoty, že sú Euraziati, ale nikto z nich deti neposiela študovať alebo žiť do Pekingu, ale do Londýna. Je to obrovská schizofrénia. Všetci verejne omieľajú štátnu

propagandu, ale sami tomu neveria. Hovoria, že majú pre Rusko iné modernizačné riešenie než európske krajiny, ale to je len zdôvodnenie existencie súčasného režimu. Ja som presvedčený, že Rusko je európska krajina a hodnoty, ktoré vyznávajú Rusi, sú také isté ako naše. To, že proti Ukrajine použili silu, nie je znak ich sily, ale slabosti. Správajú sa ako Ázijci, ale sú Európania, len nie sú úprimní sami k sebe.

Z čoho vyplýva toto vaše presvedčenie? Mali tam predsa cára, samoderžavie, komunizmus tam vydržal vyše 70 rokov a teraz majú špecifickú demokraciu. Skeptik by povedal, že sú stáročia iní.

Nie sú. Ak to chceme pochopiť, musíme sa pozrieť na dejiny kolonizácie Ruska. V devätnástom storočí vznikol smer slavjanofilstva, ktorý začal argumentovať, že Rusi nie sú Západ, ale tvoria osobitnú civilizáciu, ktorá stojí na troch princípoch: pravoslávie, samoderžavie, sobornosť. Vezmite si však občšiny, čo boli vlastne komúny, kolektívne hospodárstva, ktoré mali byť ruským špecifikom. Zaujímavé je, že tieto komúny v kolonizovaných oblastiach zakladali európski protestanti: Nemci, Francúzi, Holanďania. Rusi nemali iné predstavy o tom, čo je morálka, čo je dobré a zlé, sú tiež kresťania. Celá ruská elita od Petra I. do boľševickej revolúcie bola európska, francúzština bola jej druhým jazykom. Nakoniec aj marxizmus vznikol v Európe. Všetky základné zmeny, ktoré sa v Rusku v posledných storočiach udiali, boli západným produktom. Rusko neovplyvnil vývoj v Číne, ale v Európe. To, čo majú Rusi z Ázie, je Sibír, spôsob vedenia boja v stepi, použitie kavalérie, a podobne, ale myšlienkami a hodnotami je to európska krajina.

Rusko neprichádza len o emigrantov. Boli roky, keď tam ubúdalo pol milióna ľudí za rok.

Je to vážny problém, pretože od rozpadu ZSSR má Rusko o osem miliónov obyvateľov menej a má jednu z najhorších demografických kriviek v Európe.

U nás sa hovorí o tom, aký dopad môže mať pokles počtu a starnutie obyvateľstva na dôchodkový systém. Ako je to tam?

Rusko bude mať veľký problém s udržaním dôchodkového systému. Nielen preto, že Rusky majú menej detí, ale aj preto, že peňazí z ropy, ktoré boli odložené vo Fonde národného blahobytu a boli primárne určené na dôchodkovú reformu, je stále menej. Časť peňazí zobrala banková kríza, ďalšiu časť pád cien ropy a dnes je otázka, z čoho financovať dôchodkovú reformu. Putin v októbri 2014 rozhodol o zrušení rezervného fondu a všetky príjmy z exportu ropy a plynu plynú od prvého januára 2015 priamo do štátneho rozpočtu. Od roku 2000 Putin zdvihol dôchodky asi šesťnásobne, zdvihol aj výdavky verejnej správy, vrátane plátov štátnych zamestnancov – to všetko je veľmi nákladné a doteraz to bolo možné financovať najmä vďaka tomu, že Rusko malo nadpríjmy z ropy a plynu, ale to sa končí. Keď budú ceny stále nízke, nebude z čoho hradiť výdaje štátu.

O klesajúcich cenách ropy sa hovorí ako o jednej z príčin, prečo sa rozpadol Sovietsky zväz.

Bude to začiatok krízy Putinovho režimu, pretože súčasný model je ekonomicky neudržateľný. Rusi nevedia, čo bude s dôchodkovou reformou, peniaze, ktoré na ňu boli vyčlenené, sa prejedia na bežný chod štátu. Existujú odhady, že keď bude cena barelu ropy menej ako deväťdesiatšesť dolárov, terajší chod štátu možno udržať asi štyri roky. Dnes je cena menej ako polovica tejto sumy a čas udržateľnosti súčasného režimu sa skrakuje. Alebo Putin urobí zásadné

reformy, ktoré však ohrozia jeho politický režim, alebo Rusko čaká revolúcia. Súčasný stav je dlhodobo neudržateľný.

Máme zažitú predstavu, že Rusi dokážu žiť z mála, utiahnuť si v mene spoločnej veci opasky.

To je pravda. Ale ľuďom sa zdvihli príjmy i spotreba a dnes moc stráca kontrolu nad hlavným zdrojom príjmov a nevie, ako garantovať udržanie životnej úrovne. Rusi už sú zvyknutí na nejaký štandard a neviem presne odhadnúť, ako budú reagovať, keď pôjde dole. Už skoro sa to dozvieme.

V Rusku nielenže klesá počet obyvateľov, ale mení sa aj pomer slovanského a neslovanského obyvateľstva.

V Rusku žije zhruba dvadsať miliónov moslimov. Dvadsať miliónov zo stoštyridsať je relatívne malá cifra, ale...

Môže povzbudzovať k separatizmu?

Ešte pred Čečenskom tu bol prípad Tatarstanu, ktorý sa usiloval o nezávislosť. Jeľcinovi sa to podarilo uhrať vďaka dobrým vzťahom s tatárskym lídrom Šajmijevom. Keby sa neboli dohodli, Tatarstan mohol byť prvým Čečenskom. Od dohody s Jeľcinom v roku 1992 má Tatarstan osobitnú ústavu, ktorá ho deklaruje ako suverénny štát, a má najväčšie autonómne kompetencie v porovnaní s inými ruskými republikami, ktorých je spolu 21. Tatarstan je historický problém Ruska a z času na čas tam vznikajú problémy na etnickej alebo náboženskej báze. Ale silnou stránkou Ruska bola vždy vysoká medzietnická a náboženská tolerancia. Rusi kolonizovali, požadovali lojalitu k štátu, ale neriešili etnické veci alebo náboženstvo. Ak v Rusku dochádzalo k etnickej asimilácii (rusifikácii) alebo náboženskej konverzii (prestup na pravoslávie), až na malé výnimky (napríklad

západná Ukrajina), dialo sa tak prirodzeným, nie násilným spôsobom.

Ale zdá sa, že moslimovia dokážu prejavíť sebavedomie.

Samozrejme, Sovietski moslimov držali pod kontrolou a až Gorbačov im povolil púť do Mekky. Mnohí ho za to kritizovali, pretože tak sa vraj dostal do Ruska radikálny islam, ktorý ovplyvnil situáciu v Čečensku. Druhá čečenská vojna, keď sa na stranu Čečencov pridali wahábisti, bola prvou otvorenou konfrontáciou medzi Rusmi a moslimami. Samozrejme, že to ovplyvnilo nálady aj u iných moslimských národov, ako sú Dagestanci, a určite je to horšie ako v osemdesiatych rokoch. Putin sa však hlási k náboženskej tolerancii, štát napríklad organizuje ekumenické snemy.

Ešte jedným demografickým problémom je Sibír, kde na obrovskom území žije asi len 20 miliónov obyvateľov a za hranicami sa tlačí vyše miliarda Číňanov. Je to pre Rusko nebezpečné?

Problém s Číňanmi je tam už od konca druhej svetovej vojny. Rusi si po vojne pribrali časť územia pozdĺž súčasnej hranice, ktoré v minulosti patrilo Číne. V roku 1969 ZSSR a Čína viedli sedem mesiacov priamu vojnu o hranice. Sovietski čínsky vojenský tlak ustáli a investovali do vojenského zabezpečenia súčasnej hranice obrovské prostriedky. Údajne náklady boli vyššie než náklady ZSSR počas druhej vojny. Na také niečo Číňania nezabúdajú, hoci Rusi sa dnes tvária, že Čína je ich najväčším strategickým spojencom.

Ako je to v skutočnosti?

Posledných dvadsať rokov sa situácia vyvíja zaujímavo. Niekde som čítal štatistiku, že ročne sa na Sibíri natrvalo alebo čiastočne usadí niekoľko miliónov Číňanov a dnes

nikto presne nevie, koľko ich tam už je. Rusi si to z vojenského hľadiska strážia, na hraniciach s Čínou majú najmodernejšie zbrane, ale mnohé sibírske regióny by nežili tak, ako žijú, keby nemali prisťahovalcov z Číny. Existujú výskumy, ktoré hovoria, že po tom, čo v Číne zaviedli politiku jedného dieťaťa a došlo k „nadprodukcii“ chlapcov, akoby zázrakom sa na Sibíri začalo rodiť viac dievčat. Fakt je ten, že zbraňami môžete zastaviť tanky, ale nemôžete zastaviť masy ľudí, zvlášť, keď z nich profitujete.

Aké je v putinovskom Rusku postavenie pravoslávnej cirkvi?

Cirkev hrá dnes obrovskú úlohu, dramaticky narástol počet ľudí, ktorí sa k nej hlásia, a narástol aj počet praktikujuúcich veriacich. Sovietsky zväz bol štátom, postaveným na ideológii a zároveň popieraní náboženstva. Strata ideológie, neistota, nejasná budúcnosť boli veľmi frustrujúce. Ukázalo sa, že cirkev to dokáže nahradiť a je partnerom, ktorý vie štátu pomôcť. Pravoslávna cirkev má v sebe césaropapizmus, ale nie je to len byzantskou tradíciou, ale aj tým, čo z cirkvi urobil Peter I., ktorý ju podriadil cárovi, teda svetskej moci. Pravoslávna cirkev v ruských dejinách nestála proti štátu, ale vždy k nemu bola lojálna.

Na západ od Ruska cirkev napríklad viedla s panovníkmi stáročia boj o investitúru. Nepostavila sa takto niekedy štátu aj pravoslávna cirkev?

Nie. V sedemnástom storočí v nej síce došlo k rozporu, objavila sa skupina, ktorá tvrdila, že cirkev by nemala slúžiť štátu, jej poslanie je iné, ale nakoniec boli títo staroobriadci nútení odísť na Sibír. Zvíťazila hierarchia lojálna cárovi, ktorý mal v najvyššom orgáne cirkvi, v synode, rozhodujúce slovo. Putin zo spojenia s pravoslávnu cirkvou urobil štát-

nu politiku. Dal tiež postaviť hlavný chrám Krista spasiteľa a chodí tam na bohoslužby.

Myslíte si, že to myslí úprimne?

Už som spomínal slavjanofilov, ktorí argumentovali, že Rusko nie je Západ, že je osobitnou civilizáciou, stojacou na princípoch pravoslávia, samoderžavia, sobornosti. Putin úprimne verí, že pravoslávie je pilier ruského štátu, cirkev podáva ľuďom štát prostredníctvom náboženstva. Ak niekto z Ruska ako štátu urobil náboženstvo, bola to pravoslávna cirkev. Keď dnes Rusi veria, že majú iné hodnoty a že najvyššou hodnotou je štát a služba štátu, je to jej zásluhou.

To neznie ako monoteizmus.

Cirkev hovorí, že ty ako veriaci potrebuješ komunikovať s Bohom cez cirkev a štát. Služba štátu, nám všetkým, nášmu veľkému Rusku, je zmyslom tvojho života.

Majú to tak aj iné pravoslávne cirkvi?

Nemyslím si to. Ruská pravoslávna cirkev sa dala spolitizovať a pre ňu i pre štát je to výhodné. Štát vrátil cirkvi majetok, patriarcha robí počas návštev zahraničia zahraničnú politiku Ruska. Niekedy v roku 2010 som bol v Odese, keď tam bol aj moskovský patriarcha. Miestami som neveril vlastným ušiam. Nielenže sa navážal do katolíkov, ale aj do ukrajinskej pravoslávnej cirkvi, katolíkov a pravoslávnych kyjevského patriarchátu označoval za dekadentných, zahŕňajúcich, diablom posadnutých.

Vládne v Rusku mesiášsky pocit?

Áno. Misiou tohto štátu, ktorý je tým najlepším štátom na svete, je spása Ruska a sveta. Prvou misiou ruského štátu

bolo pozbieranie ruských území, pod ktorými sa myslia územia Kyjevskej Rusi, a jeho cieľom bolo dať opäť dohromady všetkých „starých“ Rusov (t. j. aj Malorusov – Ukrajincov a Bielorusov). Podarilo sa to Kataríne II. a Rusi dokonca prekročili zberateľský plán, pretože Fínsko do Kyjevskej Rusi nikdy nepatrilo. Aj Sovietsky zväz si vytýčil úlohu spasit' svet a presadiť všade beztriednu spoločnosť. A keď sledujeme ruskú debatu okolo Ukrajiny, aj tam Putin zachraňuje „ruský svet“ pred dekadentným Západom. EÚ sú sami homosexuáli, v Kyjeve prišli k moci fašisti za pomoci Američanov a tak si ľudia, ktorí hovoria po rusky, zaslúžia jeho ochranu. Toto je štátna doktrína, ktorú obyvatelia dostávajú každý deň do hláv.

Kde sa vzal Putin

Kto je to ruský oligarcha?

V ruskom kontexte ide o žurnalistický výraz, označujúci skupinu ôsmich ľudí, ktorí navrhli v roku 1995 Jeľcinovi, že ho podporia v prezidentských voľbách. Bol to Gusinskij, Berezovskij, Abramovič, Smolenskij, Chodorkovskij, Potanin, Fridman a Koňachin. V Jeľcinovom období to fungovalo tak, že predtým, než sa urobili rozhodnutia v prezidentskej administratíve a vo vláde, sa každý pondelok dopoludnia stretávali títo ôsmi s Jeľcinom a rozhodovali o tom, čo sa bude diať vo vláde i parlamente, iných inštitúciách, ktoré ich nápady len implementovali. Učebnicový príklad fungovania oligarchie.

Aby bol oligarcha oligarchom, musí byť bohatý, musí mať vplyv na politiku a na médiá?